

YAM - pilotprojekt

Utvärdering av skolprogrammet
YAM (Youth aware of mental health) i
Örebro län

YAM - pilotprojekt

Utvärdering av skolprogrammet YAM (Youth aware of mental health)

Arbetsgruppen för YAM – Örebro län

Peter Bergvall Virtanen, Välfärd & Folkhälsa, Region Örebro län

Sofie Hedberg, Sydnärkes Folkhälsoteam

Sara Gustavsson, Folkhälsoteamet Örebro kommun

Jenni Remes, Folkhälsoteamet Norra Örebro län

Anna Thalén, Enheten för social hållbarhet, Karlskoga kommun

2023-08-30

Innehåll

1.	Sammanfattning	4
2.	Inledning.....	5
3.	Bakgrund	7
4.	Syfte	9
5.	Metod	10
5.1	Metod för genomförandet av pilotprojektet.....	10
5.2	Metod för utvärderingen av pilotprojektet	10
6.	Resultat	11
6.1	Genomförandet per länsdel.....	11
6.2	Elevernas upplevelser av YAM	13
6.3	Skolpersonalens upplevelser av YAM.....	15
6.4	Ledningsfunktionernas upplevelser av YAM	16
6.4.1	Ledningsfunktioner med arbetsgivaransvar för instruktörer	16
6.4.2	Övriga ledningsfunktioner	17
6.5	Instruktörernas upplevelser av YAM	18
6.5.1	Instruktörernas upplevelser av YAM generellt.....	18
6.5.2	Enkät efter genomförd klass.....	19
6.6	Länsdelssamordnarnas upplevelser och erfarenheter	21
7.	Diskussion	22
8.	Arbetsgruppens förslag	23
8.1	YAM fortsätter	24
8.1.1	Förslag A.....	24
8.1.2	Förslag B.....	25
9.	Referenser.....	27

1. Sammanfattning

Youth aware of mental health (YAM) är ett förebyggande universellt evidensbaserat hälsofrämjande program för ungdomar för att förbättra den psykiska hälsan. YAM som pilotprojekt i Örebro län har genomförts under två år från hösten 2021 till hösten 2023 med sju deltagande pilotskolor i länet. Syftet med pilotprojektet var att testa en modell för implementering av YAM i Örebro län.

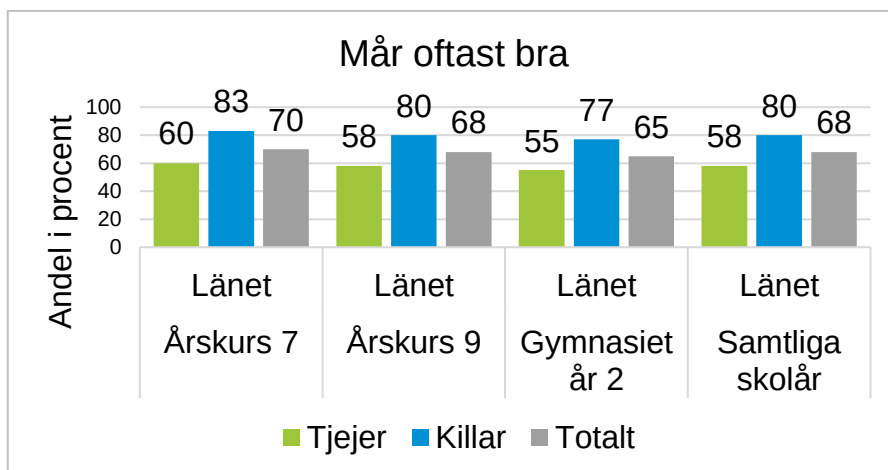
Det identifierades att det fanns skolor i länet som var intresserade att bli pilotskolor för YAM, därefter genomfördes en intresseförfrågan av YAM-instruktörsutbildning. Intresseförfrågan resulterade i totalt 19 utbildade YAM-instruktörer runt om i länet. Genomförandet av YAM i klasser startade våren 2022 och pågick fram till sommaren 2023.

Resultatet av pilotprojektets implementering är insamlad genom enkäter och intervjuer där målgruppen varit elever, skolpersonal, instruktörer, ledningsfunktioner samt länsdelssamordnare. Resultatet visar att det är positivt att YAM är ett evidensbaserat program för att främja ungdomars psykiska hälsa, att det funnits en länsdelssamordningsfunktion samt att samarbetet med skolor fungerat bra. YAM har upplevts som positivt av medverkande skolor, instruktörer och medhjälpare. Majoriteten av eleverna som genomfört YAM i Örebro län upplever att YAM varit bra eller mycket bra. Utmaningarna med implementeringen har varit den bristande instruktörsförsörjningen för att kunna erbjuda YAM till pilotkommunerna, att samordning har tagit mer tid i anspråk än planerat samt att metoden innebär att YAM-instruktörerna ska vara utomstående (ej ha en tidigare relation med eleverna).

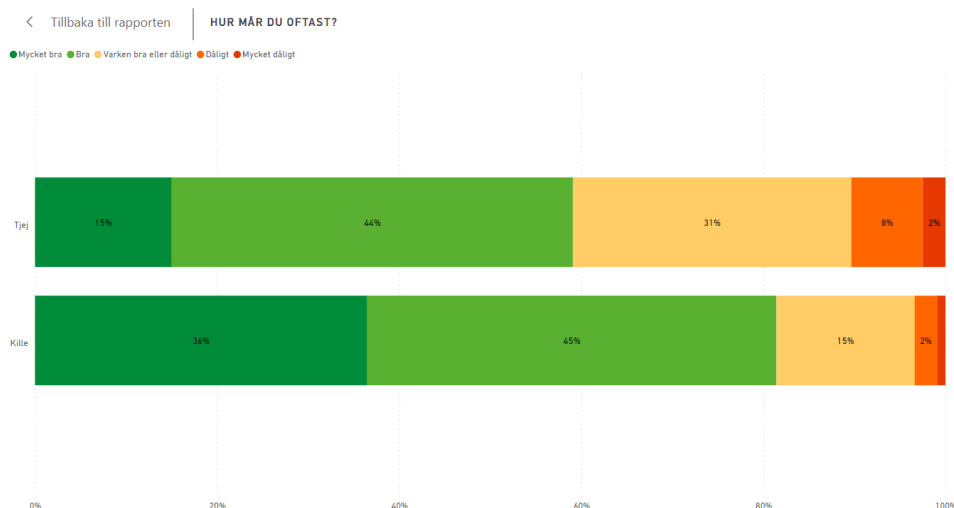
Arbetsgruppen för YAM i länet föreslår en fortsättning av YAM, antingen organiserat och samordnat länsvis eller länsdelssvis.

2. Inledning

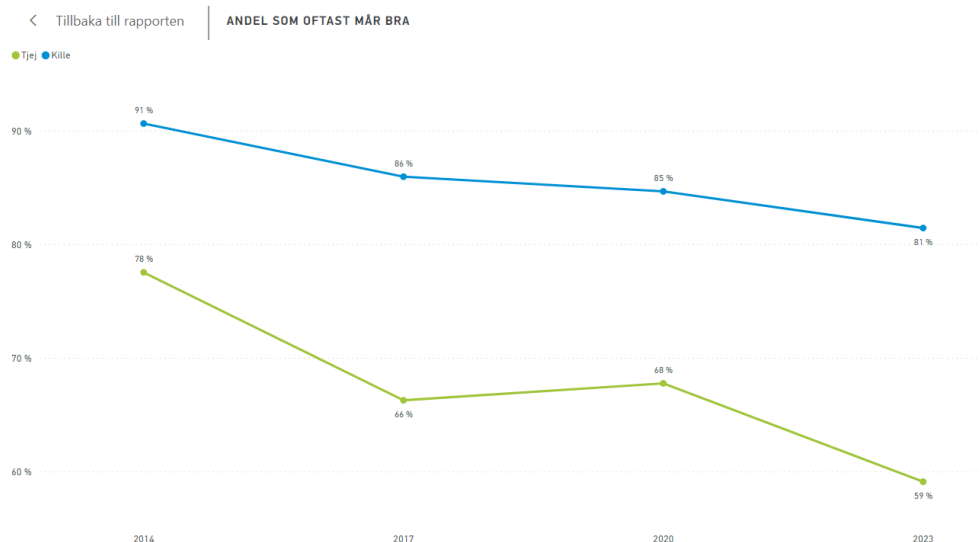
Den senaste undersökningen Liv och hälsa ung 2023 visar att det finns ett stort behov av mer insatser för att främja barn och ungas mående. Andelen som uppger att de oftast mår bra sjunker med stigande ålder. Trenden är också att andelen som svarat att de oftast mår bra har sjunkit sedan undersökningen 2020. Det har sjunkit mer för tjejer i jämförelse med killarna.

Figur 1: Mår oftast bra, resultat från enkätundersökningen Liv och Hälsa ung 2023

Figur 2: Fördelning av svar utifrån svarsalternativen samt kön resultat från enkätundersökningen Liv och Hälsa ung 2023

Figur 3: Andel som oftast mår bra, resultat från enkätundersökningen Liv och Hälsa ung 2023

Andelen som svarar att de oftast mår bra har sjunkit över tid, mer för tjejer än för killar. Mätningen 2020 genomfördes precis innan pandemin bröt ut.

I undersökningen svarar 24% av tjejerna och i årskurs 7 att de avsiktligt skadat sig själv en gång eller fler de senaste 3 månaderna (1).

Under 2022/2023 har en kvalitativ fördjupning av Liv och Hälsa ung genomförts. 100 ungdomar i årskurs 9 från olika delar av länet har intervjuats i fokusgrupper med syfte att få en fördjupad kunskap och förståelse avseende liv och hälsa bland unga i Örebro län. Ett av de teman som togs upp var mående och hur de ser på skillnader i mående mellan killar och tjejer utifrån resultaten i Liv och Hälsa ung, kvantitativa undersökningar.

Några intressanta saker som kommit upp är att både killar och tjejer ställer sig tveksamma till om skillnaderna är så stora och att de inte tror killarna varit ärliga när de svarat. De tror att det kan finnas normer som styr hur killar och tjejer svarar. Ungdomarnas bild är att många inte pratar om att de mår dåligt. Det kan vara svårt att alltid se om någon mår dåligt när många stänger det inne. En av killarna uttryckte det så här. ”Det är pinsamt att visa att man är ledsen. Gråta framför någon, det gör man bara inte!” (kille)

Även om det finns normer som påverkar benägenheten att söka stöd om man mår dåligt så lyfte ungdomarna vikten av att ha någon att prata med och att den personen är någon de känner tillit till; ”... någon man känner sig lite trygg med och så”. Några lyfte att de i första hand pratade med sina föräldrar eller syskon, medan andra menade att det är lättare att prata med en nära vän. Utöver dessa kan man vända sig till BRIS

eller skolans kurator, skolsköterska, elevassistent/resurs och mentor/lärare. Även UMO (Ungdomsmottagningen) och BUP (Barn- och ungdomspsykiatri) lyftes fram. Dock fanns det en upplevelse att elevhälsans tillgänglighet upplevdes bristfällig. Nedan några citat om detta.

- *"Har vi ens en kurator?" (hela gruppen i kör)*
- *"Men alltså skolsköterskan hon är typ aldrig där"*
- *"När hon väl är där då har hon säkert möten och sånt där så det är upptaget att man måste vänta och man hinner inte alltid för man har ju lektioner och korta raster emellan"*

Framkom även att det finns en tveksamhet från killarna att uppsöka kuratorn. Åter igen normer som tycks spela in.

Många berättar att de tycker det är svårt att prata om hur de mår och be om hjälp om de mår dåligt.

På frågan om vad de tycker man ska satsa på för att unga ska må bättre svarar många att man vill att man gör mer för elevers mentala hälsa och att alla ska ha någon att prata med. De önskar att psykisk hälsa lyfts mer i skolan (2).

Både resultat i vår regionala undersökning Liv och hälsa ung, den kvalitativa fördjupningen samt i nationella undersökningar, exempelvis MUCF och FHM:s undersökning "Att inte bara överleva, utan att också leva", talar för ett stort behov av främjande och förebyggande insatser för psykisk hälsa (3).

3. Bakgrund

Under 2020 beslutade chefsgrupp folkhälsa om att genomföra en förstudie kring att bygga upp en organisation för och introducera det suicidförebyggande programmet YAM i länets skolor. För uppdraget tillsattes en arbetsgrupp med representation från de fyra länsdelarna samt Valfärd och folkhälsa (Region Örebro län). Gruppen levererade i december 2020 en förstudierapport till chefsgruppens möte som sedan uppdaterades utifrån det fortsatta planeringsarbetet för att genomföra ett pilotprojekt och testa YAM-metoden i länet. Underlaget innehöll ett förslag för att genomföra ett tvåårigt pilotprojekt för att testa YAM i länet, vilket föreliggande dokument nu är en utvärdering av.

I pilotprojektet har följande skolor varit involverade:

Sjöängsskolan, Askersund

Lekebergsskolan, Lekeberg

Centralskolan, Laxå
Österledsskolan och Skrantaskolan, Karlskoga
Klockarhagsskolan, Hällefors
Hannaskolan, Örebro
Engelska skolan, Örebro

Om YAM

YAM är ett förebyggande universellt evidensbaserat hälsofrämjande program för ungdomar. YAM förvaltas och ägs av MHiM (Mental Health In Mind International AB), ett forsknings- och utvecklingsbolag. MHiM ägs av skaparna till YAM och Karolinska Institutet Holding AB och stöds av Karolinska Institutet Innovations AB.

I en studie med drygt 11 000 skolungdomar i 10 EU-länder har YAM-programmet visat sig vara effektivt för att minska antalet självmordsförsök och allvarliga självmordstankar hos skolungdomar. Vid 3 månaders uppföljning registrerades inga skillnader mellan interventionsgruppen och kontrollgruppen. Vid 12 månaders uppföljning registrerades en signifikant minskning av självmordsförsök och allvarliga självmordstankar hos interventionsgruppen jämfört med kontrollgruppen (4).

YAM genomförs av två utbildade YAM-instruktörer, alternativt en instruktör och en medhjälpare. Instruktörsutbildningen är totalt 5 heldagar och hålls av MHiM. Medhjälparutbildningen är totalt en heldag och hålls av YAM-instruktör. YAM kan inte genomföras av personer som tidigare har en relation med eleverna, exempelvis kan inte en kurator och lärare på *Skola X* som är utbildade YAM-instruktörer genomföra YAM på *Skola X* om de arbetar på den skolan.

Varje elev får ett häfte som beskriver hur en kan påverka och förbättra hur en mår, detta uppdelat på olika teman som tas upp under YAM-programmet, exempelvis stress, depression och självhjälpsråd. Varje elev får även med sig ett papper med en lista på de kontakter som ungdomar kan höra av sig till för att få råd, stöd och hjälp.

Nedan följer en beskrivning av YAM-programmet tagen ut YAM:s egen implementeringshandbok:

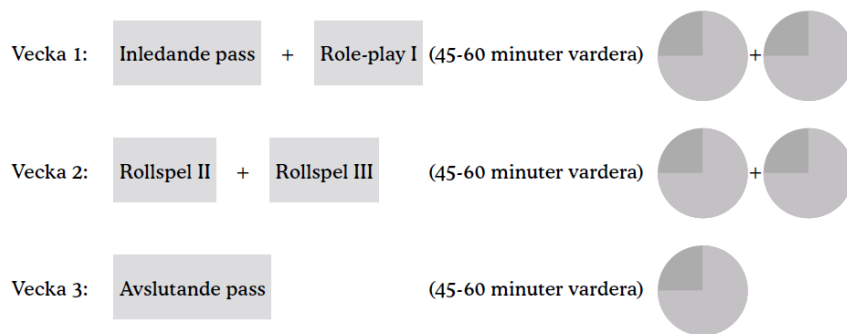
YAM är ett program för barn och unga i åldrarna 13–17 år. Programmet genomförs i skolan på skoltid med syfte att eleverna ska få kunskap om psykisk hälsa, främja diskussion och färdighet i att möta livets svårigheter samt att utveckla förmågan att kunna handskas med egna och andras känslor.

YAM består av fem timmar, uppdelade på tre veckor (se figur 2). Genom rollspel, diskussioner och information från ett elevhäfte, affischer, ett inledande pass med en

powerpointpresentation erbjuder YAM tillfälle att utforska ämnen så som stress, kriser, depression och självmord. Kärnan i YAM är rollspel.

Rollspel är ett lämpligt redskap för att utforska och förmedla kunskaper och erfarenheter, då det integrerar både emotionell och kognitiv inläring. Varje grupp som deltar i YAM står för innehållet i rollspelen och bestämmer vad som ska diskuteras vidare. Rollspelen kan behandla ämnen rörande allt från svårigheter i skolan, problem i hemmet, könsroller och krångliga relationer på sociala medier, till hur man kan stödja vänner som inte mår bra.

YAM uppmuntrar deltagarna att lära sig mer om psykisk hälsa och erbjuder kontaktinformation till både lokala och nationella hjälpinstanser och organisationer som bedriver ungdomsverksamhet.

Figur 2: Lektionsupplägg YAM

Innehåll i de olika passen:

Pass 1: Inledning pass – Powerpoint om psykisk hälsa och ohälsa

Pass 2: Rollspel 1 – Dilemmakort med olika scenarion

Pass 3: Rollspel 2 – Rollspel om stress och kriser

Pass 4: Rollspel 3 – Rollspel om depression och självmordstankar

Pass 5: Avslutande pass – Summering och avslut

4. Syfte

Syftet med pilotprojektet var att testa en modell för implementering av evidensbaserat hälsofrämjande program för att främja psykisk hälsa hos elever i åk 8 i Örebro län.

5. Metod

5.1 Metod för genomförandet av pilotprojektet

Under våren 2021 skickade länsarbetsgruppen ut en intresseförfrågan till länets skolor om deltagande i pilotprojekt för YAM. Resultatet visade att det fanns ett intresse av YAM i skolor och det innebar en fortsatt process med att införa YAM i pilotform i Örebro län. Samma vår skickades en intresseförfrågan för YAM-instruktörsutbildning (5 heldagar) till samtliga kommuner i länet samt verksamheter inom Region Örebro län, detta för att inventera underlaget för potentiella instruktörer i länet.

Intresseförfrågan angav att den framtida instruktören ska få frigöra tid från sin tjänst för att genomföra YAM minst 40 timmar per termin.

På grund av Coronapandemin sköts planeringen av pilotprojektet fram eftersom det är ett krav att både instruktörsutbildningen och genomförandet av YAM i klasser genomförs fysiskt. Instruktörsutbildningen genomfördes under vecka 46 år 2021 med 19 deltagande personer som diplomerades. Majoriteten av instruktörerna planerades att genomföra YAM i de pilotskolor som fanns i den länsdel instruktören själv var verksamma medan andra instruktörer (anställda av mottagning psykisk ohälsa barn och unga, Region Örebro län) var utpekade att vara tillgängliga för alla länets pilotkommuner. Inom ramen för pilotprojektet startade YAM genomförandet av klasser våren 2022 och pågick fram till sommaren 2023.

5.2 Metod för utvärderingen av pilotprojektet

Utvärderingen har genomförts med både kvantitativ och kvalitativ metod. Resultatet i utvärderingen har insamlats på följande sätt:

- Enkät till YAM-instruktörer/medhjälpare efter genomförandet av YAM-program i klass
- Enkät till elever som gått i de klasser som genomfört YAM-programmet
- Enkät till eller intervju med YAM-instruktörer/medhjälpare
- Intervjuer med skolpersonal såsom rektor och kontaktperson för YAM
- Intervjuer med ledningsfunktioner såsom arbetsgivare till YAM-instruktörer/medhjälpare
- Löpande insamling av erfarenheter i från YAM-länsdelssamordnarnas upplevelser

Innan pilotprojektets första genomförande i klass skapades en enkät som skickades till samtliga YAM-instruktörer/medhjälpare med instruktionen att fylla i enkäten efter genomfört YAM-program för en klass. Enkäten till YAM-instruktörer/medhjälpare efter genomförandet av YAM-programmet i klass har fyllts i snarast möjligt efter att en klass genomfört programmet. Enkäten till eleverna skickades ut till skolorna

mellan perioden mars och maj 2023, det har gjort att de elever som genomförde YAM våren 2022 fick tillgång till utvärderingslänken efter ett år.

YAM-instruktörer/medhjälparens generella upplevelser av genomförandet har samlats in på olika sätt, antingen via enkät eller intervju med anledning av olika möjligheter att hitta passande tider för intervju. Intervjuer med ledningsfunktioner har genomförts digitalt eller skriftligt via mejl under våren 2023. Erfarenheterna från YAM-länssamordnarna har insamlats löpande sedan pilotprojektets start fram till sommaren 2023, detta har skett skriftligt genom ett gemensamt dokument via plattformen Teams.

6. Resultat

6.1 Genomförandet per länsdel

Örebro

För länsdel Örebro utbildades nio instruktörer från fyra olika arbetsgivare – två ungdomscoacher från Tegelbruket, två kuratorer från ungdomsmottagningen, fyra personer från mötesplats VOX och en kurator från dåvarande centralt skolstöd i Örebro kommun. Inledningsvis var flera skolor intresserade av YAM men när instruktörerna skulle ut i klass under våren 2022 tackade de flesta skolorna nej pga belastning till följd av pandemin och i slutändan var bara två skolor intresserade (Hannaskolan och Engelska skolan). Hannaskolan genomförde YAM i sin årskurs 8 under vårterminen 2022 (en klass) samt två klasser under vårterminen 2023. På Engelska skolan startade YAM under våren 2022 i tre klasser men fick avbrytas till följd av sjukdom hos instruktör och kunde inte återupptas. Försök gjordes även att genomföra under höstterminen 2022 men det var stora svårigheter i att matcha instruktörernas och skolornas scheman.

Under våren 2022 tappades många av instruktörerna till följd av byte av tjänster och omprioriteringar i de egna verksamheterna, vilket gjort att det varit dåliga förutsättningar att genomföra YAM fortsättningsvis. I och med det knappa antalet instruktörer har det heller inte varit möjligt att försöka involvera fler skolor i projektet. Därmed har ingen kommunal skola i Örebro kommun genomfört YAM, utan enbart en fristående skola.

Norra länsdelen

I norra länsdelen har Hällefors kommun deltagit i pilotprojektet, kommunen har en högstadieskola. En instruktör utbildades i första omgången, en kurator från

mellanstadiet. Den andra påtänkta instruktören bytte tjänst innan utbildningen startade. Därför utbildades ytterligare en instruktör vid ett senare tillfälle, en fritidspedagog som arbetar på fritidsgården. Möjligheten att starta upp senarelades därmed till hösten 2022. Då genomfördes YAM-programmet i skolans tre klasser i årskurs åtta. Inför starten hade instruktörerna informerat alla lärare om YAM. Samordnaren deltog på föräldramöte för årskurs åtta och informerade föräldrarna. Inför uppstarten hade samordnare och instruktör ett planeringsmöte och när alla klasser var klara ett uppföljningsmöte. På grund av sjukdom hos instruktörerna var man tvungen att frångå ett sammanhållet program på tre veckor vid något tillfälle och skolan blev tvungen att med kort varsel ställa om, både lärare som hade inställda lektioner och för att planera nya tillfällen för YAM. Allt har med god vilja och god kommunikation gått att lösa. Nerikes allehanda var på plats och gjorde ett reportage om YAM i Hällefors.

Södra länsdelen

I södra länsdelen var det en skola per kommun i kommunerna Lekeberg, Askersund och Hallsberg som initialt var intresserade av att bli pilotkommuner för YAM. Skolan i Hallsberg avsåg sig som pilotkommun innan uppstart. Laxå kommun visade intresse och blev pilotkommun. Två personer utbildades till YAM-instruktörer som specifikt skulle arbeta i Sydnärkes kommuner, en kurator från ungdomsmottagningen och en kommunalt anställd folkhälsoutvecklare. Den ena bytte arbetsgivare och tilläts inte utbilda inom YAM och den andra har genomfört YAM i söder som planerat. Även två länsinstruktörer som var anställda som psykologassistenter av Region Örebro län har genomfört YAM i Sydnärke. Under pilotprojektet har fyra YAM-medhjälpare utbildats under en heldag för att bli behöriga att genomföra YAM i klasser tillsammans med en utbildad instruktör. Genomförandet i klass startade under våren 2022 i Lekeberg och Askersund samt under höstterminen 2022 i Laxå. På grund av sjukdom hos instruktör har passen flyttats fram så att genomförandeperioden för en klass varit längre än tre veckor.

På varje skola har det funnits en kontaktperson för YAM som länsdelssamordnaren haft kontakt med inför genomförandet, detta har underlättat planeringen. Ytterligare en framgångsfaktor är att skolorna varit hjälpsamma med YAM-instruktörernas önskemål, exempelvis att i största möjliga mån genomföra YAM i samma klassrum under dagens gång samt att genomföra YAM för två klasser under samma dag.

Västra länsdelen

I västra länsdelen var Karlskoga villiga att delta i pilotprojektet och kommunens två högstadieskolor anmälde sig. YAM genomfördes i två klasser i årskurs 8 på ena skolan och en klass på den andra. Detta skedde under våren 2022. Fem instruktörer utbildades. En skolpsykolog, tre skolkuratorer och en projektanställd inom området

för social hållbarhet. Samordnare för YAM sammanförde instruktörer för planering av arbetet. Information om YAM spreds till föräldrar genom föräldramöten och till lärare genom samordnare och instruktörer. För att arbetet skulle flyta på bland instruktörer och samordnare skedde regelbundna uppföljningsmöten. Olyckligtvis tappade Karlskoga flera instruktörer på grund av byte av tjänster och under hösten 2022 fanns inga aktuella instruktörer kvar vilket gjorde att arbetet stannade upp.

6.2 Elevernas upplevelser av YAM

För att undersöka vad eleverna tyckte om YAM genomfördes en enkät via EsMaker. Enkäten skickades ut under våren 2023 till 24 klasser som erbjudits YAM någon gång under pilotprojektet. Totalt kom 147 svar in från eleverna och av dessa hade 135 elever deltagit i YAM. Nedan följer en sammanfattning av elevenkätens resultat.

Svarande

- Killar 53%
- Tjejer 44%
- Övriga 3%

64% av de svarande eleverna hade deltagit i hela YAM programmet (3 dagar) och 23% hade deltagit på 2 av 3 dagar.

YAM var...?

51% tyckte YAM var mycket bra eller bra och ansåg att YAM varit viktigt, intressant och lärorikt men en del beskrev samtidigt som de tyckte så, att YAM-passen var långa och att det blev lite långtråkigt då.

"Jag tycker att de är ett mycket viktigt ämne att prata om i skolan eftersom på många syns det inte att dem lider av psykisk ohälsa. Nu vet dem vart de ska ta vägen och hur de tar reda på det"

"Jag tycker det var bra för att då vet man vad man ska göra om man är stressad om man mår inte bra då vet man till vem man ska vända till så YAM är jätteviktig och jättebra tycker jag"

41% ansåg att det varken var bra eller dåligt och här kom det in mycket färre kommentarer. Det som denna grupp främst framhöll var att de redan hade med sig kunskap som togs upp. De beskrev att de redan hade pratat om ämnet i skolan.

"Jag tycker det varken var bra eller dåligt eftersom det var saker som man hade hört förut men det är bra att upprepa de. Men det var inte så mycket som var nytt"

"Jag visste redan allt och det kan vara triggande och negativt att prata om sånt här för många"

8% av eleverna svarade att YAM var dåligt eller mycket dåligt. Majoriteten av kommentarerna till detta svar handlade om att de tyckte det var tråkigt, men även jobbigt.

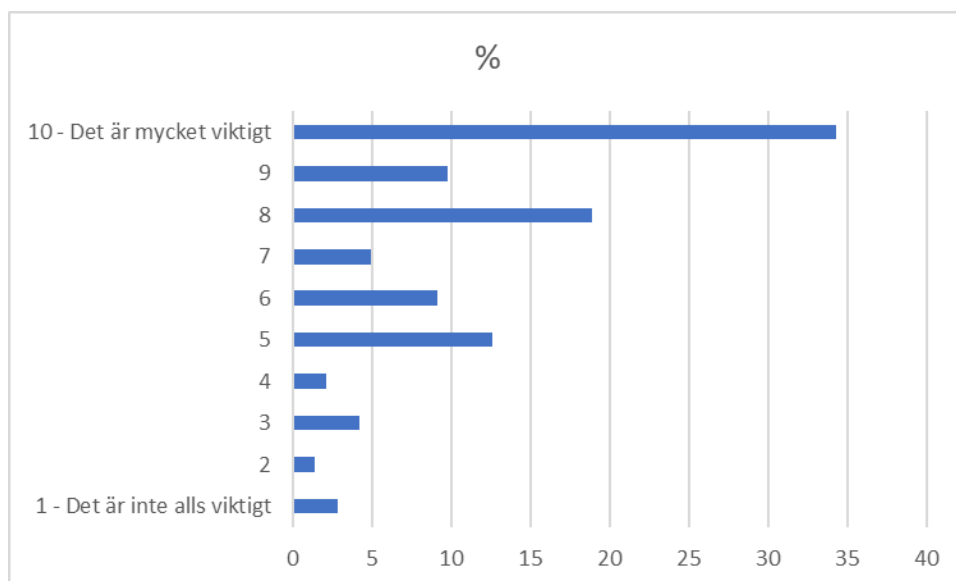
”Tyckte det var långtråkigt och jobbigt”

”Fick ångest och var inte med”

Ett av målen med YAM är att ge stöd så att eleverna vet var de kan vända sig om de mår dåligt och behöver hjälp och stöd. 89% av eleverna som deltagit i YAM svarar att de vet det. 9% är osäkra och 2% svarar att de inte vet var de ska vända sig. En tredjedel av eleverna kommenterar att de fått nya kontaktvägar till stöd och hjälp via YAM, medan två tredjedelar svarar att de redan hade koll på de kontaktvägar som togs upp.

24% av eleverna som har genomgått YAM tror att de kommer att ha nytta av det de lärt sig och 42% vet inte om de kommer ha nytta av det. 34% tror inte att de kommer ha nytta av det de lärt sig via YAM. Av de som tror att de kommer ha nytta av det de lärt sig svarade eleverna att de förutom fler nya kontaktvägar till hjälp och stöd även fått mer kunskap om hur de kan hjälpa andra och sig själva om de mår dåligt.

Eleverna fick gradera hur viktigt de anser att det är att prata om psykisk hälsa i skolan. 143 av 147 elever har svarat på frågan. Majoriteten anser att det är mycket viktigt.

Till slut fick eleverna om de ville, lämna ytterligare kommentarer om YAM. Nedan några citat.

”Det är bra att ha YAM i varje skola om det är någon som behöver hjälp eller behöver vända sig till någon”

”det var bra ledare, och roligt, jätte bra budskap”

”Det var bra, behöver mer liknande”

”det var jätte bra men kanske lite mindre sånär när vi skulle dramatisera om saker”

”vi borde ha haft denna utvärderingen tidigare för jag kommer inte ihåg vad vi gjorde”

6.3 Skolpersonalens upplevelser av YAM

Generella upplevelser

De generella upplevelsorna spretar åt lite olika håll beroende på hur insatta intervjupersonerna varit. Vissa menar att det är problematiskt att skolans personal inte har en tydlig inblick i klassrummet under YAM-passen. Kopplat till det faktum att det är andra vuxna än de som eleverna träffar till vardags som håller i YAM anser vissa att det är bra med en utomstående part men det har också funnits en viss oro kring hur det skulle fungera. Andra framlyfter att det är en styrka att kunna erbjuda ett evidensbaserat program. Flera av kontaktpersonerna på skolorna beskriver ett gott samarbete mellan samordnare, instruktörer och skola. Det har också lyfts fram som positivt och viktigt att kunna arbeta med YAM och synliggöra för både elever och föräldrar att skolan tar dessa frågor på allvar samt att det ger en bra och viktig grund som det är bra att eleverna får med sig och blir mer insatta i.

Ser ni ett behov av den här typen av insatser? Tycker ni att YAM är en bra metod?

De tillfrågade personerna ser stora behov av att arbeta med den här typen av insatser, då psykisk ohälsa är ett ökande problem som bland annat syns på skolnärvaron, tryck hos skolkuratören mm. Flera av dem lyfter också att det är en fråga man skulle behöva jobba med mer och även ännu tidigare. Några lyfter också att arbetet med att främja psykisk hälsa pågår löpande i den befintliga verksamheten men att en positiv del med YAM är att man vet att tiden avsätts och att alla elever får samma innehåll.

De kritiska delarna som lyfts fram är att det från de vuxna på skolan upplevs som en del hemlighetsmakeri utifrån att de inte får veta vad som kommit upp eller får vara med i klassrummet under passen.

På frågan om YAM är en bra metod är svaren få, vilket tolkas som att personerna inte har tillräckligt god inblick i materialet, vilket är förståeligt utifrån att materialet i sin helhet endast finns tillgängligt för de utbildade instruktörerna. Flera lutar sig dock mot att det är ett forskningsbaserat program.

Vad ser ni för vinster med YAM?

De vinster som lyfts fram med YAM är att det synliggörs att frågan tas på allvar, samt att de unga får kunskaper att hantera sitt mående. Utifrån principen om att skolan vill rusta eleverna så mycket som möjligt så är det en vinst att genom YAM kunna prata om psykisk ohälsa, förebygga och visa på vart man kan vända sig för att få hjälp. Dock anser flera att det behövs tid att diskutera frågorna och återkomma till det igen och inte bara vid enstaka tillfällen.

Hur har det fungerat lokalt? Vad har fungerat bra eller mindre bra?

Generellt lyfts att det har fungerat bra, att kommunikation mellan samordnare, skolans kontaktpersoner och instruktörer varit smidig men att vissa svårigheter och sårbarheter har funnits vid sjukdom hos instruktörer. Flera skolor har lagt passen på så vis att de inte belastar ett enskilt ämne, utan tid tas från olika ämnen för att inte bli för betungande. Det framlyfts även från en part att det bra och viktigt att det vänder sig till både killar och tjejer – inte enbart tjejer som andra satsningar när det gäller psykisk ohälsa. En fördel i arbetet är när skolpersonalen blivit väl informerade om vad YAM är, och förarbetet lyfts fram som en viktig del. På några skolor har även information getts till föräldrar på föräldramöte, vilket varit uppskattat. En part lyfter att det underlättat att de haft egna instruktörer kopplade till skolan, så de bara behövt planera med den egna verksamheten och inte behövt ta hänsyn till t.ex flera skolor och andra faktorer.

En utmaning som lyfts är att det kan vara svårt att få eleverna delaktiga och få eleverna att förstå att det är givande för dem. En informant lyfter att några elever har undrat varför instruktörerna kommer utifrån och har hört från elever är att de börjar bli trygga med instruktörerna under sista tillfället, men sedan återkommer de inte mer.

Hur skulle det kunna bli bättre?

Från vissa lyfts här åter ett önskemål om att få mer insyn i vad som pratats om på passen och ev ett närmare samarbete med instruktörerna och elevhälsa/skolpersonal innan och efter genomförande av YAM. Det är flera parter som lyfter fram att det finns behov av mer ”efterarbete”, antingen i den ordinarie verksamheten eller genom att instruktörerna återkommer vid ett senare tillfälle och rör sig i korridorerna eller finns kvar längre stund efter passen för att möta elevernas tankar.

Andra delar är mer kopplade till den övergripande planeringen på samordnarnivå med att det vore bra med årshjul eller att kunna dela dokument för planering. Det finns också någon som inte har sett behov av justeringar.

6.4 Ledningsfunktionernas upplevelser av YAM

I utvärderingsarbetet har flera olika ledningsfunktioner som varit involverade i YAM-arbetet tillfrågats.

6.4.1 Ledningsfunktioner med arbetsgivaransvar för instruktörer

Fungerat bra

Det som verkar fungerat bäst med utbildade instruktörer är när de i grunden har ett jobb som medger att detta kan vara en del i deras ordinarie arbetsuppgifter, att man

därmed inte behöver vikarie och där man är fri att planera sin egen tid. Detta möjliggör en annan flexibilitet kring tider, vilket är avgörande för att få ihop samordningen av flera klasser. De arbetsgivare som haft instruktörer i elevhälsa(kurator) och folkhälsoteam är mest positiva till hur det fungerat och positiva till en fortsättning.

Både ungdomsmottagning och Mottagning psykisk ohälsa barn och unga är positiva till en fortsättning och vill kunna bidra i arbetet, men har begränsade möjligheter med högt tryck och inflöde. På ungdomsmottagningen finns en vilja att bidra men i nuläget svårt att säga i vilken utsträckning. Man ser det som en potentiell möjlighet att utbilda fler medhjälpare, vilka kan bistå en utbildad instruktör, och vars utbildning enbart tar en dag i anspråk medan en instruktörsutbildning tar en vecka.

Utmaningar

Även från arbetsgivarhåll lyfter man bräckligheten med instruktörsorganisationen och trycker på behovet att utbilda fler instruktörer så det finns ersättare vid till exempel sjukdom. Flera lyfter fram möjligheten att ha gemensamma resurser som har YAM-uppdraget som en huvudsaklig syssla och där dem kan kompletteras med instruktörer och medhjälpare i folkhälsoteam och även andra intresserade verksamheter.

Att freda tid för aktuell personal är en utmaning i flera verksamheter, de instruktörer som utbildats inom ungdomsmottagningen kom aldrig ut i klass beroende på organisatoriska förutsättningar, där egen verksamhet behövde prioriteras. Att ersätta ordinarie personal med vikarier blir en kostnadsfråga, som också är beroende av extern finansiering.

6.4.2 Övriga ledningsfunktioner

Fungerat bra

Det lyfts att det behövs en insats som YAM som ett sätt för att stärka psykisk hälsa hos den unga befolkningen. Att programmet är evidensbaserat och har en påvisbar effekt är av central vikt och lyfts fram som något positivt och viktigt för att skapa tillit och förtroende för programmet som sådant. Karolinska institutet ses som en förtroendeingivande garant. Därmed inte sagt att alla tycker att metoden är den bästa, men det är den evidensbaserade metod som finns att tillgå på området och man lyfter fram att man får vara pragmatiskt och arbeta med det som finns till dess man hittar något ännu bättre. Man lyfter även fram att den inte bör förkastas, även om det finns viss kritik, då det är den metod man har att tillgå.

Det framhålls att en fortsatt satsning bör göras med ett långt tidsperspektiv och tydliga och långsiktigt hållbara förutsättningar och där det ska finnas möjlighet för

skolorna att ta del av insatsen när de kan och vill, eftersom beslutet ligger hos varje enskild rektor. Genom YAM fick vårdens fler besök av målgruppen vilket är positivt. Regionens verksamheter ser vinster i att ha instruktörer ute som kan knyta kontakt och bygga relation med ungdomarna som en del i deras utåtriktade arbete.

Utmaningar

Den stora utmaningen har varit att rekrytera och behålla instruktörer i YAM, vilket så klart påverkat hela utfallet i pilotprojektet. Man lyfter fram vikten av att säkerställa en solid organisation kring instruktörerna.

Manualbaserade program kan upplevas som lite fyrkantiga, eftersom man själv inte kan utforma den utan måste hålla sig till manus och upplägg. Man lyfter även fram svårigheter med intresse när det är generella program. Elevhälsan i Karlskoga har riktat kritik mot programmet och tror inte på metoden.

Ekonomi är en annan utmaning man lyfter fram, man kommer inte lokalt i någon verksamhet kunna bära hela kostnaden, utan en fortsättning bygger på centrala medel eller statsbidrag.

6.5 Instruktörernas upplevelser av YAM

6.5.1 Instruktörernas upplevelser av YAM generellt

Generella upplevelser

Instruktörerna upplever att det varit givande, roligt och utmanande att vara instruktör/medhjälpare. Det upplevs finnas ett behov av YAM hos elever. Elever har kommit fram till instruktör/medhjälpare i efterhand för att berätta om sina känslor och få hjälp. Elever har uttryckt att det är första gången som de pratar om psykisk hälsa/ohälsa i skolan och att de tyckt att det är positivt att prata om det på detta sätt. Instruktörer/medhjälpare upplever att många elever har tyckt att YAM varit bra samt att elever har olika kunskaper om och erfarenhet av psykisk ohälsa.

Fungerat bra

Det instruktörerna/medhjälparna har tyckt fungerat bra är samarbetet med skola och samarbetet med den andra instruktören/medhjälparen. Vissa delar i YAM-materialet har fungerat bättre än förväntat, till exempel lyfter flera instruktörer att rollspelen varit positiva.

Utmaningar

Instruktörerna/medhjälparna upplever att det varit utmanande att hitta passande tider för YAM-passen som fungerar för både skolan och instruktörer/medhjälpare. Det har även varit utmanande att hinna genomföra programmet under tre veckor, hantera

stöket under passen samt att hitta lösningar på att kunna genomföra YAM när ena instruktören/medhjälparen varit frånvarande. Vissa delar i materialet är utmanande i vissa klasser, exempelvis första passet, dilemmapasset samt rollspelen under pass 2 och 3.

Instruktörernas medskick om fortsättning

Instruktörer/medhjälpare lyfter att det behöver finnas fler instruktörer jämfört med hur instruktörstillgängligheten sett ut under pilotprojektet. Vissa instruktörer/medhjälpare nämner även att det med fördel behöver finnas instruktörer som är tillgängliga för hela länet, inte enbart för vissa kommuner/länsdelar.

Instruktörernas förutsättningar att fortsätta genomföra YAM efter pilotprojektet

Det råder delade möjligheter till att fortsätta genomföra YAM, där uppskattningsvis fem instruktörer/medhjälpare ser möjlighet att fortsätta. Det finns även en part som kan ha möjlighet att utbilda nya instruktörer inom sin organisation.

Stödstruktur

Överlag upplever instruktörerna/medhjälparna att stödstrukturen fungerat bra. Önskemål som lyfts handlar om ytterligare stöd att hantera svåra ämnen och situationer.

Övriga tillägg

Flera instruktörer/medhjälpare lyfter en önskan om att fortsätta med YAM och att det är nödvändigt för ungdomar.

6.5.2 Enkät efter genomförd klass

När en klass hade genomfört YAM-programmet ombads instruktörerna fylla i en enkät om bland annat sina upplevelser av genomförandet i klassen. Enkäten innehöll bland annat frågor om vilken skola YAM genomfördes på, vad som fungerat bra samt mindre bra.

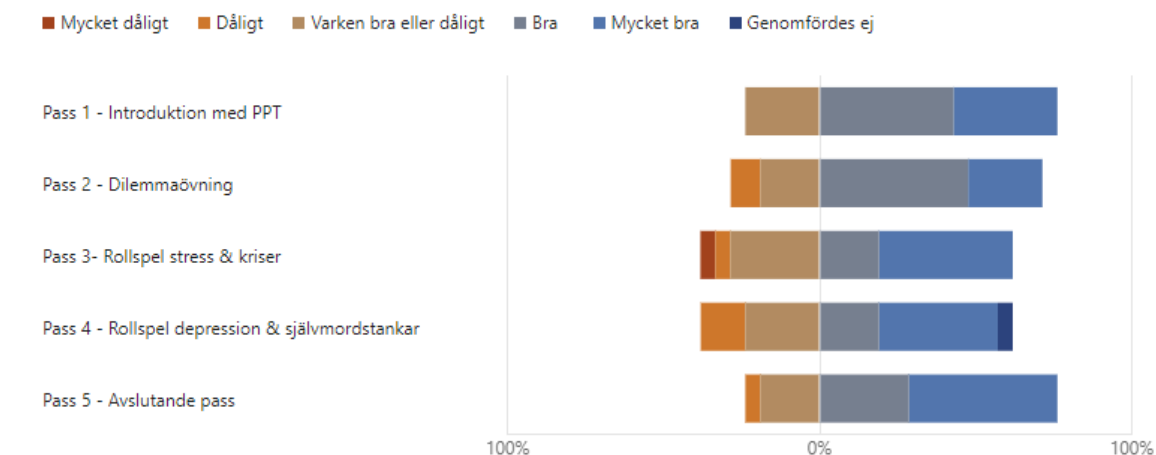
Pilotskolor och antal genomförda klasser

- Hannaskolan, Örebro: 3 klasser
- Klockhagarskolan, Hällefors: 3 klasser
- Skrantaskolan, Karlskoga: 1 klass
- Österledsskolan, Karlskoga: 1 klass
- Lekebergsskolan, Lekeberg: 6 klasser
- Sjöängsskolan, Askersund: 7 klasser
- Centralskolan, Laxå: 3 klasser

Totalt: 24 klasser

Genomförandet i klass

Nedan visas instruktörernas generella upplevelser om hur respektive YAM-pass gick. Observera staplarnas betydelser.

Majoriteten upplevde att YAM-passen gått mycket bra eller bra, det är även en del som svarat varken bra eller dåligt samt några få som svarat att det gått dåligt eller mycket dåligt.

Fungerat bra

Många klasser beskrivs som engagerade, har ett öppet samtalsklimat där eleverna bidrog med frågor och funderingar. Diskussionerna fungerade bra och eleverna delade med sig av sina tankar i hög utsträckning, var intresserade, vågade ställa frågor och prata inför helklass. Upplevelserna från instruktörerna är att eleverna kunde ta till sig av materialet. När klasser tappar fokus påminner elever varandra att fokusera.

Det nämns flera gånger att rollspelen gått bra, att elever ställer upp på att delta i rollspelen och delar med sig av sina reflektioner om rollspelen. Även dilemmakorten har fungerat bra. Att ha en frågelåda under sista passet har varit framgångsrikt, där eleverna anonymt fått skiva en fråga som rör psykisk hälsa/ohälsa och som sedan besvaras i helklass. Det sista YAM-passet beskrivs också ha fungerat bra, ett tillfälle att summera och låta eleverna sätta ord på vad som pratats om under YAM-passen och varför de har YAM-programmet.

Utmaningar

Dilemmakorten fungerade mindre bra eftersom eleverna inte kunde relatera till de dilemman som fanns beskrivna. Rollspel 2 och 3 fungerade mindre bra eftersom de upplevdes ha för lite struktur i instruktörsmanualen vilket ledde till en stökig stämning under rollspelen, dock framkommer det att diskussionerna efter ett stökigt rollspel i vissa fall kan vara insiktsfulla för eleverna. Det nämns även att eleverna hade svårt att orka med rollspel 2 och 4 direkt efter varandra.

Det framkommer att eleverna inte visade respekt till den som pratade, de avbröt varandra och störde lektionen. Enkätsvaren lyfter även att genomförandet fungerar mindre bra när elever inte delar med sig av sina reflektioner eftersom det är det som YAM till stor del handlar om.

Förberedelser

Förberedelserna beskrivs ha fungerat bra. Information om insatsen har spridits till berörda, instruktörerna har fått det stöd de behövde och uppsättning av affischer har fungerat bra. Det som varit återkommande i enkätsvaren är att det varit värdefullt med en kontaktperson för YAM på respektive skola, det har underlättat förberedelserna. Vid ett enstaka tillfälle har kontaktpersonen bytt tjänst vilket gjort att det blev något problematiskt.

Övriga reflektioner

Instruktörernas reflektioner handlar om bland annat om instruktörernas sätt att ge klassen energi, välkomnandet av skolan, praktiska fördelar, undantag från metodtrogenheten samt om materialets innehåll.

Det beskrivs att det är viktigt att som instruktör komma in i klassen med energi och glädje trots tuffa samtalsämnen. Det har gjorts energizers för att behålla uppmärksamheten hos eleverna. Välkomnandet från skolorna beskrivs oftast som bra, de är hjälpsamma. Praktiska fördelar som beskrivs är att instruktörerna får låna en nyckel till klassrummet under tiden instruktörerna är på skolan, detta för att kunna förbereda klassrummet i god tid innan lektionsstart.

Det framkommer även några kommentarer om undantag från metodtrogenheten som handlar om instruktörsbyte under YAM-programmet samt framskjutning av YAM-passen. Dessa undantag har gjorts på grund av sjukdom hos instruktör. I enkätsvaren nämns någon enstaka gång att det finns problematiska formuleringar i YAM-materialet som skiljer sig från vad forskning rekommenderar. Det framkommer även att det är roligt att prata om dessa viktiga ämnen med ungdomar samt att helhetsgreppet YAM (ingen smal inriktning på ångest, depression) har om psykisk hälsa uppskattas.

6.6 Länsdelssamordnarnas upplevelser och erfarenheter

Fungerat bra

Samordnarna upplever rollen i stort som fungerande. Kontakt och samverkan mellan alla involverade parter har varit smidig vilket underlättat arbetet. Att vara både

instruktör och samordnare förenklar rollen upplever delar av samordnarna. Det har varit en styrka i att ha en regional arbetsgrupp för YAM där olika utmaningar och planering har kunnat ske gemensamt.

Utmaningar

Det har funnits en del utmaningar i arbetet och det första steget att få skolorna intresserade ansågs i vissa länsdelar vara utmanande i den mening att vara en ”utifrån-aktör”. Samordnarna lyfter även fram utmaningen med att genomföra YAM i fler än två klasser. Det upplevdes problematiskt att tidsmässigt kunna matcha instruktörer och skolor.

Samordning av YAM har tagit mer tid i anspråk än planerat.

Bortfall av instruktörer har verkligen varit en utmaning och i västra länsdelen stannade YAM av på grund utav det. I några av de övriga länsdelarna har även där bortfallet av instruktörer påverkat arbetet negativt i den mening att det inte gått att genomföra YAM i den utsträckningen som önskades. Det lyfts även fram att kommunikationen från en del instruktörer var bristande i den mening att man som instruktör inte kommunicerade sitt avslut till samordnare. YAM som manualbaserat program med specifika instruktörer är alltid en utmaning, då instruktörer faller ifrån och där även sjukdom kan ställa till det om det saknas någon som kan hoppa in. Samordnarna lyfter även fram att skolpersonalen i vissa skolor upplevt att de inte har haft inblick i vad som händer i klassrummen under YAM tillfällena.

7. Diskussion

Den samlade bedömningen är att informanterna i denna utvärdering har en övervägande positiv bild av YAM och ser positivt på insatsen. Dock har pilotprojektet kantats av en del utmaningar längs vägen. Coronapandemin försvårade pilotprojektets genomförande och gjorde att projektet tappade fart. Då det inte var möjligt att komma ut i skolorna blev det ett glapp mellan utbildningen av instruktörer och praktiskt genomförande i klass.

Att genomföra YAM har fungerat olika i de olika länsdelarna. I södra och norra länsdelen har det fungerat bra. I södra länsdelen deltog tre skolor från tre av länsdelens kommuner. I norra länet deltog en skola från en av kommunerna. I västra länsdelen deltog två skolor, men frånfall av instruktörer, där några av dem var kritiska till delar i metoden ledde fram till att skolorna blev tveksamma och avböjde fortsatt deltagande. En omstart i västra länsdelen kräver då ett nytt förankringsarbete då en stor del av involverade kontakter i skolorna samt instruktörer slutat. Örebro kommun har haft en annan utmaning, då kommunen har en mycket större omfattning av skolor, både kommunala och fristående skolor. I Örebro var det svårt att få med skolor initialt då projektet sammanföll med pandemin och många skolor

uttryckte att de behövde fokusera på att lösa utmaningarna relaterade till den. När ett par fristående skolor visade intresse genomfördes YAM på en av dessa. Utmaningar med instruktörsförsörjningen under resans gång gjorde då att man inte kunde gå ut och marknadsföra insatsen på nytt med risk att inte ha tillgång till instruktörer för genomförandet.

Samordningen av YAM har varit utmanande och i vissa fall tidskrävande. Mycket på grund av det som redan beskrivits. Ju fler skolor desto mer tidskrävande har det varit. Att instruktörerna kommer från olika yrkesgrupper och arbetsplatser har både fördelar och utmaningar. Fördelarna är att olika erfarenheter och kompetenser kan komma YAM till del. Nackdelen är att det blir en utmaning att samordna då samordnarna inte har någon beslutanderätt över instruktörernas tid. Erfarenheterna har visat att genomförandet är sårbart då det är svårt att garantera att instruktörer finns kvar och utbildning av nya instruktörer kräver lång framförhållning och finansiering. Under projektet har det varit hjälpsamt med länsinstruktörer som funnits tillgängliga för flera länsdelar.

I två av länsdelarna, norra och södra länsdelen, ser man positivt på en fortsättning av YAM, just utifrån att den är evidensbaserad och de positiva tongångarna i pilotkommunerna där. Man framhåller vikten av att en fortsatt satsning måste göras med ett långt tidsperspektiv och med tydliga förutsättningar och där det ska finnas möjlighet för skolorna att hoppa på när de kan och vill, eftersom beslutet ligger hos varje enskild rektor.

De två övriga länsdelarna, Örebro och västra länsdelen, är mer avvaktande inför en fortsättning utifrån att de inte fått så stort genomslag och möjlighet att testa metoden som tänkt under pilotprojektet. En fortsättning av YAM skulle kräva en helt ny förankrings-, planerings- och rekryteringsprocess.

Genom YAM-programmet fick vården fler besök av målgruppen vilket är positivt. Regionens verksamheter ser också vinster i att ha instruktörer ute som kan knyta kontakt och bygga relation med ungdomarna som en del i deras utåtriktade arbete.

8. Arbetsgruppens förslag

Att insatser för att främja barn och ungas psykiska hälsa behövs är tydligt. Både regionens egen enkätundersökning Liv & hälsa ung samt nationella undersökningar (FHM, MUCF m fl.) visar att psykisk ohälsa är vanligt förekommande och ökar i barn och ungdomsgruppen. Utvärderingen av pilotprojektet YAM i Örebro län har visat att

det är angeläget och viktigt att det sker insatser som YAM eller liknande insatser i skolor. Arbetsgruppens förslag presenteras nedan.

8.1 YAM fortsätter

YAM har varit uppskattat och den samlade bilden från utvärderingen av insatsen har varit positiv men har också en del utmaningar. Arbetsgruppen föreslår att YAM fortsatt ska erbjudas till länets skolor. Erfarenheterna från pilotprojektet har gjort att länsdelarna har kommit olika långt i implementeringen, där vissa redan nu står närmare en fortsättning av YAM än andra. Utifrån detta läge ser arbetsgruppen två tänkbara vägar framåt, vilka presenteras nedan, utan prioriteringsordning. Dock innebär båda vägar ett omtag kring genomförandet av YAM.

8.1.1 Förslag A

Organisering och fortsättning av YAM beslutas och samordnas länsgemensamt inom ramen för någon av Region Örebro läns verksamheter.

Fördelar

- Möjligt för alla intresserade skolor i länet att ta kontakt med Region Örebro län vid intresse för YAM, positivt ur ett jämlikhetsperspektiv
- Hälsofrämjande insats organiserat av hälso- och sjukvården, mot omställning nära vård
- Gör det enklare för unga att ta kontakt vid eget hjälpsökande

Nackdelar

- Risk för att regional styrgrupp för YAM som styr över organisationen kring YAM inte är samma styrgrupp som beslutar om ekonomiska medel för insatsen YAM, separata styrgrupper komplicerar implementeringen
- Oklarheter vid prioritering av vilka skolor/kommuner som ska få insatsen om det blir högre efterfrågan av YAM

8.1.2 Förslag B

Organisering och fortsättning av YAM beslutas länsdelsvis med lokal samordning i respektive länsdel.

Fördelar

- Flexiblare styrning vid länsdelsvis organisering
- Samordningen av instruktörer underlättar om det finns länsdelsinstruktörer jämfört med länsinstruktörer
- Om respektive länsdelsgrupp är styrgrupp för YAM kommer samordning närmare hälso- och sjukvården, mot omställningen för nära vård
- Samordning på länsdelsnivå där en sammanhållande kontakt med instruktörer och skolor kan ske

Nackdelar

- Då två av fyra länsdelar är avvaktande och två länsdelar är redo köra vidare kan insatsen bli ojämnt fördelad över länet, i alla fall initialt, där endast skolor i medverkande länsdelar får tillgång till programmet YAM

Finansiering

Lämplig finansiering av YAM behöver utredas vidare. Som förslag att titta vidare på finns länsgemensamma medel för psykisk hälsa och suicidprevention och nära vård-medel.

Förutsättningar vid fortsättning av YAM

Utifrån erfarenheter av pilotprojektet anses en eventuell fortsättning av YAM kräva följande förutsättningar.

- Att utbilda nya instruktörer är nödvändigt då få av de utbildade instruktörerna finns tillgängliga i nuläget. Fem instruktörer finns kvar, dock oklart i vilken omfattning de kan medverka. Nödvändigt att det finns tillräckligt många instruktörer för att kunna täcka upp vid behov, exempelvis vid instruktörs sjukfrånvaro.
- Att omsorgsfullt och strategiskt rekrytera nya instruktörer utifrån att de ska ha långsiktighet möjlighet att utföra sitt YAM uppdrag inom ramen för sin tjänst. Grundläggande krav för att utbildas till instruktör tas fram, tex gällande tillsvidareanställning och kompetens. Det är positivt om instruktörerna har olika kompetenser, bakgrund och kommer från olika typer av verksamheter.
- Önskvärt med ett avtal mellan instruktör och dennes arbetsgivare samt YAM-samordningen för att möjligaste mån säkerställa långsiktighet.
- Att instruktörer har ett länsuppdrag/länsdelsuppdrag och finns tillgängliga för att genomföra YAM i hela länet/länsdelen. Medhjälpare kan finnas lokalt.

- Se över instruktörstillgången löpande och utbilda nya instruktörer vid behov. Behövs framförhållning då MHiM är de som utbildar och utbildningstillgången är begränsad.
- En strategi för att rekrytera skolor till YAM behöver utformas.
- Att utveckla information och samverkan med skolans personal inför och efter genomfört YAM kan minska upplevelsen av brist på information och insyn
- Säkerställa den lokala förankringen.
- Ekonomi - en fortsättning kräver central (extern) finansiering.

9. Referenser

1. Region Örebro län (2023). Liv och hälsa ung.
2. Liv & hälsa ung – kvalitativ fördjupning [Internt material]
3. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor MUCF. (2023). Hämtad 2023-08-25, från <https://www.mucf.se/publikationer/att-inte-bara-overleva-utan-att-faktiskt-ocks-a-leva>
4. Wasserman D, Hoven CW, Wasserman C, Wall M, Eisenberg R, Hadlaczky G, Kelleher I, Sarchiapone M, Apter A, Balazs J, Bobes J, Brunner R, Corcoran P, Cosman D, Guillemin F, Haring C, Iosue M, Kaess M, Kahn JP, Keeley H, Musa GJ, Nemes B, Postuvan V, Saiz P, Reiter-Theil S, Varnik A, Varnik P, Carli V. School-based suicide prevention programmes: the SEYLE cluster-randomised, controlled trial. Lancet. 2015 Apr 18;385(9977):1536-44. doi: 10.1016/S0140-6736(14)61213-7. Epub 2015 Jan 9. PMID: 25579833. Länk: [School-based suicide prevention programmes: the SEYLE cluster-randomised, controlled trial - The Lancet](#)